ISSN: 2632-1734
CUDES
JOURNAL OF CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Aynı Gökyüzü Altında Ağaçlar: Yüksel Pazarkaya'nın *Aynı Gökyüzü* Adlı Kitabında Ağaç Motifinin Eko-Poetik ve Kültürel Bellek Bağlamında Analizi

İpek BOZLAR BALCI[1]

MAKALE BİLGİSİ:

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Benzerlik Raporu: Alındı

Makale Türü: Araştırma makalesi

Makale Kayıt Tarihi: 06.04.2026

Onay Tarihi: 02.06.2026

Atıf: Bozlar Balcı, İ. (2026). Aynı Gökyüzü Altında Ağaçlar: Yüksel Pazarkaya'nın *Aynı Gökyüzü* Adlı Kitabında Ağaç Motifinin Eko-Poetik ve Kültürel Bellek Bağlamında Analizi. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 9 (S4), 52-60.

DOI
http://dx.doi.org/10.29228/cudes.90426

Özet

Bu çalışma, Yüksel Pazarkaya editörlüğünde hazırlanan ve iki dilli (Almanca/Türkçe) bir yapıya sahip olan *Aynı Gökyüzü* adlı şiir seçkisinde ağaç motifinin poetik, etik ve kültürel işlevlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel odağını, ağaç imgesinin doğayı temsil eden simgesel bir unsur olmanın ötesine geçerek; göç, yerinden edilme ve köklenme deneyimleriyle kurduğu anlam ilişkilerini ortaya koymak oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış; antolojide yer alan sekiz farklı şaire ait şiirler arasından belirlenen 10 örneklem metin, eko-poetik ve kültürel bellek bağlamında içerik analizine tabi tutulmuştur. Analizler sonucunda, ağaç motifinin metinlerde "varoluşsal bir dayanak", "edebî belleğin taşıyıcısı" ve "etik bir barınak" olarak yapılandırıldığı saptanmıştır. Bulgular; ağacın insan bedeniyle kurduğu izomorfik bağın göçmen özne için bir "tutunma" eylemine dönüştüğünü ve farklı dillerdeki adlandırmalara rağmen ağacın dilden bağımsız, birleştirici bir varlık çekirdeği sunduğunu göstermektedir. Sonuç olarak çalışma, *Aynı Gökyüzü* altındaki ağaçların, insan-merkezci bakışı sorgulayan ve evrensel bir aidiyet zemini inşa eden temel birer eko-poetik figür olduğunu kanıtlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yüksel Pazarkaya, Aynı Gökyüzü, Ağaç Motifi, Eko-poetik, Kültürel Bellek, Göç.

Trees under the Same Sky: An Analysis of the Tree Motif in Yüksel Pazarkaya's Anthology Ayni Gökyüzü within the Context of Eco-Poetics and Cultural Memory

Abstract

This study aims to examine the poetic, ethical, and cultural functions of the tree motif in the bilingual (German/Turkish) poetry collection titled *Aynı Gökyüzü*, edited by Yüksel Pazarkaya. The primary focus of the research is to reveal the semantic relationships established between the tree image and the experiences of migration, displacement, and rooting, moving beyond the representation of nature as a mere symbolic element. Qualitative research methodology, specifically document analysis, was employed in this study. From the anthology featuring eight different poets, ten representative poems were selected and subjected to content analysis oriented toward eco-poetics and cultural memory. As a result of the analyses, it has been determined that the tree motif is structured in the texts as an "existential foundation," a "carrier of literary memory," and an "ethical shelter". The findings indicate that the isomorphic bond established between the tree and the human body transforms into an act of "holding on" for the migrant subject. Furthermore, despite varying linguistic designations, the tree provides a unifying existential core independent of language. In conclusion, the study demonstrates that the trees under the "Same Sky" serve as fundamental eco-poetic figures that challenge anthropocentric perspectives and construct a ground for universal belonging.

Keywords: Yüksel Pazarkaya, Aynı Gökyüzü, Tree Motif, Eco-poetics, Cultural Memory, Migration.

[1] Öğretmen. Milli Eğitim Bakanlığı. ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4425-2870

1. GİRİŞ

Edebiyat ile ekoloji arasındaki ilişki, insanın doğayla kurduğu tarihsel, kültürel ve etik bağların estetik düzlemde nasıl temsil edildiğini anlamaya yönelik disiplinlerarası bir alan açmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişen ekoeleştiri, edebî metinleri yalnızca insan deneyimlerini merkeze alan anlatılar olarak değil, insan–doğa ilişkilerini biçimlendiren söylemsel yapılar olarak da ele almayı ön plana çıkarmıştır (Bkz. Bate, 1991; Glotfelty & Fromm, 1996; Bulut, 2005; Yazgünoğlu, 2024).

Ekoeleştirel perspektifte doğa, anlatının kurucu unsurlarından biri hâline gelmektedir. Bu bağlamda edebî metinler, doğayı yalnızca temsil etmekle kalmıyor; aynı zamanda ona dair hâkim ideolojileri, güç ilişkilerini ve insan-merkezci varsayımları da görünür kılmaktadır (Bennett, 2024). Greg Garrard (2012), ekoeleştirinin temel amacını, edebî metinlerde doğanın nasıl kavramsallaştırıldığını, hangi metaforlar ve anlatı kalıplarıyla anlamlandırıldığını sorgulamak olarak tanımlamaktadır. Bu sorgulama, çevresel yıkımın yalnızca bilimsel ya da ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve anlatısal bir sorun olduğunu da ortaya koymaktadır.

Son olarak, edebiyatın ekolojik boyutu kültürel bellekle de yakından ilişkilidir. Jan Assmann'a (2011) göre kültürel bellek, yalnızca tarihsel olaylar ve insan merkezli anlatılar üzerinden değil, doğa imgeleri ve mekânsal semboller aracılığıyla da aktarılmaktadır. Bu bağlamda edebî metinlerde yer alan ağaç, orman, su ya da toprak sembolleri, insanların doğayla kurduğu uzun geçmişli ilişkilerin belleği haline gelmektedir. Edebiyat, ekolojiyle bu noktada kesişerek, doğayı hem hatırlanan hem de yeniden düşünülen bir varlık alanı olarak kültürel dolaşıma sokmaktadır.

1.1. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, Yüksel Pazarkaya editörlüğünde yayımlanan *Aynı Gökyüzü* adlı iki dilli (Almanca/Türkçe) şiir kitabında ağaç motifinin[2] poetik ve etik işlevlerini incelemek ve söz konusu motifin göç, göçmenlik ve yerinden edilme deneyimleriyle kurduğu anlam ilişkilerini ortaya koymaktır. Çalışma, ağaç imgesini yalnızca doğayı temsil eden simgesel bir unsur olarak değil, köklenme, döngü ve yeniden başlama kavramları üzerinden göçmenliği ele almaktadır. Bu bağlamda bu çalışma çağdaş şiirde doğa imgelerinin göç ve göç sonrası bağlamında üstlendiği düşünsel ve etik potansiyeli açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmada cevap aranan sorular şunlardır:

1. *Aynı Gökyüzü*'nde ağaç motifi hangi poetik ve etik işlevlerle yapılandırılmaktadır?
2. Ağaç imgesi, şiirlerde göç ve göçmenlik sorunsalını hangi metaforik ifadelerle ortaya koymaktadır?
3. Gökyüzünün evrensel ortaklığı ile insan ve göç arasındaki bağlantı nedir?
4. İncelenen şiirlerde ağaç imgesi, insan-merkezci bir doğa anlayışını nasıl sorgulamakta ve insan-dışı varlıkların özneleşmesine nasıl katkı sunmaktadır?

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı metinlerin sistematik biçimde incelenmesi yoluyla anlam örüntülerinin, temaların ve kavramsal ilişkilerin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu bağlamda çalışmanın temel dokümanı, Yüksel Pazarkaya editörlüğünde yayımlanan *Aynı Gökyüzü* adlı şiir kitabıdır. Çalışmanın örneklemini oluşturan "Aynı Gökyüzü" (die nämliche Erde[3]) başlıklı kitapta sekiz (8) farklı şairin Almanca şiirleri ve bu şiirlerin Yüksel Pazarkaya tarafından Türkçeye çevrilmiş versiyonları yer almaktadır. Şairler: Reinhard Döhl (Almanya), Ilse Garnier ve Pierre Garnier (Fransa), Bohumila Grögerova ve Josef Hirsal (Çekya), Hiroo Kamimura ve Syun Suzuki (Japonya), Yüksel Pazarkaya (Türkiye). Çalışmanın kapsamına sığdırabilmek için ilgili kitaptan 9 (dokuz) örneklem şiir seçilmiş ve bu şiirlerin eko-poetik ve kültürel bellek odaklı içerik analizleri yapılmıştır. Örneklem belirlenirken, ağaç motifinin açık ya da örtük biçimde yer aldığı, motifin

[2] Yazarın göçmenler için hazırladığı diğer bir derlemenin adı da *Ağaçtaki Uçurtma* (1975) başlığını taşımaktadır (bkz. Pazarkaya, 1975). Eserin tanıtımı için bkz. Öztürk / Akın, 1998, s. 93-95.

[3] Bu çalışma kapsamında yapılan alıntıların kaynağı şudur: Pazarkaya, Y. (1997). *Aynı Gökyüzü (Die nämliche Erde)*. İstanbul: Açı Yayıncılık

farklı işlevler ve anlam katmanları kazandığı şiirler tercih edilmiştir. Seçilen şiirler, Türkçe ve Almanca versiyonlarıyla birlikte değerlendirilerek çok dilli yapının motif üzerindeki etkisi de dikkate alınmıştır.

2. EKOELEŞTİRİ: KAVRAMSAL ANALİZ

Ekoeleştiri, en genel tanımıyla, edebiyat ile fiziksel çevre arasındaki ilişkileri inceleyen eleştirel bir yaklaşımı ifade etmektedir. Alanın kurucu isimlerinden Glotfelty ve Fromm, ekoeleştiriyi "edebiyat ile fiziksel çevre arasındaki ilişkinin incelenmesi" biçiminde tanımlayarak bu yaklaşımın temel yönelimini açık biçimde ortaya koymuştur (Glotfelty ve Fromm, 1996). Bu tanım, edebî metinlerin yalnızca estetik ya da söylemsel yapılar olarak değil, aynı zamanda insanın doğayla kurduğu tarihsel ve kültürel ilişkinin kayıtları olarak da okunabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla ekoeleştiri, doğayı metnin dışındaki pasif bir arka plan olarak görmek yerine, anlam üretiminin etkin bir bileşeni olarak değerlendirmektedir.

Ekoeleştirinin teorik zemini, modernitenin insanmerkezci dünya görüşüne yöneltilen eleştirilerle yakından ilişkilidir. Aydınlanma sonrasında güçlenen özne-merkezli bilgi anlayışı, insanı doğanın efendisi ve düzenleyicisi olarak konumlandırırken doğayı çoğu zaman kaynak, nesne ve kullanım alanı şeklinde kavramsallaştırmıştır (Buell, 1995; Clark, 2019). Ekoeleştiri ise bu hiyerarşik ayrımı sorunsallaştırmakta; insan ile insan-dışı dünya arasındaki sınırların kültürel olarak nasıl kurulduğunu, edebî ve eleştirel söylem içinde nasıl yeniden üretildiğini tartışmaktadır. Lawrence Buell'e göre çevresel metinler, yalnızca doğayı betimledikleri için değil, insan-dışı çevreyi etik düşüncenin ve anlatısal tahayyülün etkin bir parçası hâline getirdikleri için önemlidir (Buell, 1995). Bu nedenle ekoeleştiri, estetik çözümlemeyi etik ve politik duyarlılıkla birleştiren disiplinlerarası bir alan niteliği taşımaktadır.

Alanın gelişim süreci incelendiğinde, ekoeleştirinin başlangıçta daha çok doğa yazını, pastoral gelenek, kır hayatı ve yaban imgesi gibi konular etrafında şekillendiği görülmektedir Ancak zamanla bu çerçeve genişlemiş; çevresel adalet, iklim krizi, sömürgecilik, türlerarasılık, toplumsal cinsiyet ve hayvan çalışmaları gibi başlıklar da ekoeleştirel incelemenin merkezine yerleşmiştir (Clark, 2019). Greg Garrard, ekoeleştirinin temel kavramsal düğümlerini pastoral, yaban, kıyamet, kirlilik, hayvan ve yeryüzü gibi başlıklar altında tartışarak alanın yalnızca "doğa tasvirlerini" saptayan bir okuma biçimi olmadığını, çevresel tahayyüllerin ideolojik ve kültürel işleyişini çözümleyen bir eleştirel yöntem olduğunu göstermiştir (Garrard, 2012). Bu yaklaşım, edebiyatın çevresel krizler karşısındaki rolünü yeniden düşünmeye imkân vermektedir.

Ekoeleştirinin sonraki evrelerinde yerellik ile küresellik arasındaki gerilim özellikle önem kazanmıştır. Ursula K. Heise, çağdaş çevre tartışmalarının yalnızca "yer duygusu" ile açıklanamayacağını, küreselleşme, göç, risk toplumları ve iklim değişikliği gibi olgular nedeniyle gezegensel ölçekte bir çevre bilincine ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır (Heise, 2008). Heise'in "eko-kozmopolitanizm" kavramsallaştırması, ekoeleştirinin yalnızca belirli bir yerin, bölgenin ya da milli edebiyatın doğa tasavvurlarına odaklanmakla yetinemeyeceğini; ekolojik sorunların dolaşımsal ve sınır-aşırı niteliğini de dikkate alması gerektiğini ortaya koymaktadır. Böylece ekoeleştiri, yerel çevre duyarlılığı ile küresel ekolojik sorumluluk arasında düşünsel bir köprü kurmaktadır. Son yıllarda ekoeleştirel kuramın genişlemesinde yeni materyalizm, posthümanizm ve çevresel beşerî bilimler belirleyici olmuştur. Özellikle Serenella Iovino ile Serpil Oppermann'ın geliştirdiği "maddi ekoeleştiri" yaklaşımı, anlamın yalnızca insan öznenin söylemsel üretiminden doğmadığını, maddenin de kendi etkileri, ilişkileri ve anlatısallığı bulunduğunu ileri sürmektedir (Iovino ve Oppermann, 2014).

Türkçe literatürde ekoeleştiri, özellikle son yirmi yılda belirginleşen bir kuramsal alan hâline gelmiştir. Ufuk Özdağ, çevreci eleştirinin doğa, kültür ve edebiyat arasındaki dinamik ilişkileri görünür kıldığını, Antroposen bağlamında insanın çevreyle ilişkisini yeniden düşünmeye imkân verdiğini vurgulamaktadır (Özdağ, 2014). Buna ek olarak Serpil Oppermann ve Sinan Akıllı'nın editörlüğünü yaptığı *Turkish Ecocriticism: From Neolithic to Contemporary Timescapes* başlıklı çalışma, Türkiye'de çevre, doğa ve kültür ilişkisini tarihsel ve çağdaş örnekler üzerinden değerlendiren önemli bir başvuru kaynağıdır (Akıllı ve Oppermann, 2020). Bu çalışma, Türkiye'de ekoeleştirinin yalnızca Batı merkezli bir teorinin yerel uygulanışı olmadığını; Anadolu'nun çok katmanlı ekokültürel hafızası, çevresel deneyimleri ve edebî gelenekleri üzerinden özgül bir tartışma alanı kurduğunu göstermektedir. Türkiye'de ekoeleştiri konusunda teorik çalışmaların yanı sıra uygulamalı akademik çalışmalar bakımından da ciddi bir artış söz konusudur. Özellikle

son 10 yıl içinde bu konuda yapılan çalışma sayısında ciddi artış gözlemlenmiştir (Bazıları için bkz. Arıkan, 2011; Yiğitoğlu ve Sezer, 2019; Yavuz, 2019; Doğan, 2024; Yazgünoğlu, 2024; Balcı, 2025; Balcı ve Aksöz, 2026)

Sonuç olarak ekoeleştiri, edebiyat incelemelerini çevresel kriz çağının temel sorularıyla ilişkilendiren üretken ve eleştirel bir düşünme alanı haline gelmiştir. İnsan ile insan-dışı dünya arasındaki ilişkileri, karşılaşmaları ve çatışmaları görünür kılması bakımından ekoeleştiri, yalnızca bir edebiyat teorisi değil, aynı zamanda etik ve politik bir müdahale biçimi olarak değerlendirilmelidir.

3. AYNI GÖKYÜZÜ'NÜN ANALİZİ

3.1. Bohumila Grögerova / Çekya

Ağaç severim, güç verir erinç verir Sarılır gövdesine ölmeyip dürden gibi geleyim diye	Ich liebe Bäume sie geben mir Kraft und Ruhe Ich umarme ihre Stämme daß ich nicht sterbe sondern zurückkehre wie eine Ulme

Yukarıda görüldüğü gibi şiir şu açık ve yalın bir ifadeyle başlamaktadır: *Ağaç severim, güç verir erinç verir*. Bu dizelerde ağaç, doğrudan bir psikolojik ve varoluşsal kaynak olarak konumlandırılmışıtr. *Güç* ve *erinç* kavramları, modern bireyin parçalanmış ruh hâline karşı doğal bir denge unsuru olarak ağacı öne çıkarmaktadır. Şiirin merkezinde yer alan *sarılma* eylemi ise şiirin en güçlü imgelerinden biri olup insan bedeni ile ağaç gövdesi özdeşliğini yansıtmaktadır. Yani bu ifade, ağaç ile insan bedeni arasında açık bir izomorfizm (biçimsel özdeşlik) kurmaktadır: Bu noktada ağaç artık normal bir doğa nesnesi olmaktan çıkıp anlatıcının (yazarın) varoluşunu dayandırdığı bir beden hâline gelmektedir. Özellikle göç, yer değiştirme ve kültürel kopuş deneyimleri bağlamında bu sarılma, "yer tutma" eylemi olarak değerlendirilebilir:

- Gövde ↔ insan bedeni
- Sarılma ↔ tutunma / hayatta kalma
- Temas ↔ aidiyet

Şiirin en çarpıcı kırılma noktası şu dizelerdedir: *ölmeyip dürden gibi geleyim diye*. Burada ağaç motifi, ölüm karşıtı bir metafizik model sunmaktadır: İnsan bir kere ölür ve bu dünyayı terk eder, ağaçlar ise her sene ölür ama baharda filizlenip yeniden daha güçlü bir şekilde doğar. Almanca metinde ağacın türünün özellikle belirtilmesi dikkat çekicidir: *wie eine Ulme* (karaağaç gibi[4]). Karaağaç, Avrupa kültür tarihinde dayanıklılık, uzun ömür ve hastalıklara rağmen ayakta kalma anlamlarını taşımaktadır (Demetz, 1958; Hageneder, 2006; Campanella, 2011). Karaağaç seçimi rastlantısal değildir. Şair, kendini Almanca kültürel hafızaya ait bir ağaç türüyle özdeşleştirerek, göçmen öznenin yeni coğrafyada kök salma arzusunu sembolize etmektedir. Sonuç olarak bu şiirde gökyüzü evrensel alan ağaçlar ise aynı gökyüzüne doğru uzanan güç- sükûnet ve dayanıklılığı temsil etmektedir.

2.2. Reinhard Döhl / Almanya

Teokrit'in dürdeni, Mörike'nin Güzel Kayını, Vergil'in Ölümü – kuşlar aldırmaz benim geç okumalarıma.	Die Ulme Theokrits, Die schöne Buche Mörikes, Der Tod des Vergil – gleichgültig ist den Vögeln meine späte Lektüre.

Şiirde ağaç motifi bu kez doğrudan deneyimlenen bir doğa nesnesi olarak değil, edebiyat tarihinin içinden geçen kültürel bir bellek olarak yansıtılmaktadır. Dolayısıyla ekopoetizm bağlamında analiz edilmeye çok uygun şiirlerden biridir.

[4] Orijinal metinde kullanılan "Ulme" sözcüğü Türkçe'ye *dürden* olarak aktarılmıştır. Bu makalede ise ilgili mısra analiz edilirken *karaağaç* üzerinden yorumlama yapılmıştır. Şiir karaağacın özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

Şiir şu üçlü yapı üzerine kurulmuştur: *Teokrit'in dürdeni, Mörike'nin Güzel Kayını, Vergil'in Ölümü*. Burada dikkat çekici olan nokta şudur: Ağaçlar artık tekil bir fiziksel varlık değil, şair isimleriyle birlikte anılan kültürel simgeler hâline gelmiştir.

- Ulme (karaağaç) → Antik pastoral geleneğin (Theokrit) sembolü
- Buche (kayın) → Alman romantik/doğa şiirinin (Mörike) hafıza ağacı[5]

Bu tarz bir kullanım, ağaç motifini edebî soyağacına (literarische Genealogie) dönüştürmüştür. Çünkü her ağaç belirli bir şairle birlikte anılarak, metin, dönem ve estetik anlayış vurgusu yapmıştır. Bu noktada birinci şiirdeki *ağaca sarılma* eylemi, burada metne ve geleneğe tutunma eylemine dönüşmüştür. Şiirin ikinci bölümünde (*kuşlar aldırmaz benim geç okumalarıma*) kültürel ve ekolojik bağlamda belirgin bir kırılma görülmektedir. Bu dizelerde kuşlar *doğanın sürekliliği*, okuma ise *insanın gecikmiş anlam arayışını* sembolize etmektedir.

Sonuç olarak bu şiirde ağaç motifi edebî hafızanın taşıyıcısı ve doğa ile kültür arasındaki mesafenin ölçütü olarak kullanılmıştır. İnsanın geç kalmışlığını görünür kılan bir imge olarak ilişkilendirilmesi ise şiirin eleştiri noktalarından bir tanesidir.

2.3. Yüksel Pazarkaya / Türkiye

Ölüm varlıktır; ölümün ve varlığın ağacı selvi Dökülmez güzde kışta sevgilinin yaprağı	Der Tod ist Reichtum die Zypresse des Todes und des Reichtums Baum Das Laub der Liebe fällt nicht, nicht im Herbst, nicht im Winter

Yüksel Pazarkaya'ya ait olan bu şiir kısa ve aforizmatik bir özelliğe sahiptir. Şiir, doğrudan felsefî bir ifadeyle başlamaktadır: *Ölüm varlıktır*. Şairin bu ifadesi, ölümü sadece biyolojik bir son olarak değil, varoluşun bir parçası (bir varlık tarzı / kipliği) olarak tanımlamaktadır. Bu özelliğiyle şiir daha ağaç motifine gelmeden önce, varlık ve ölüm arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayan bir felsefi temel kurmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ölüm varlığın bir biçimidir. Bu yaklaşım özellikle Martin Heidegger'in (2006) felsefesine dayanır ve ona göre göre *İnsan (Dasein)*= ölüme doğru varlık (*Sein zum Tode*) şeklinde ontolojik bir kategori oluşturmaktadır.

İkinci dizede ise yukarıda bahsettiğimiz ontolojik zemin somutlaşmaktadır: *ölümün ve varlığın ağacı selvi*. Selvi ağacı, Türk-İslam kültüründe *mezarlık* (Hadank, 2017, s. 22)*, yas, süreklilik, dikeylik* imgeleriyle özdeşleşmiştir. Özellikle Osmanlı döneminde ölümün sürekliliği ve ruhun yükselişi, divan şiirinde ise sevgilinin boyunu sembolize etmiştir (TDV, 2009). Dolayısıyla selvi, bu şiirde ne yalnızca yaşamı, ne yalnızca ölümü, aksine ikisinin kesişim noktasını temsil etmektedir.

Dökülmez güzde kışta, sevgilinin yaprağı mısraları da selvi ağacının yaprak dökmemesine ve her daim yeşil kalmasına vurgu yapmış olup *süreklilik* imgesini öne çıkarmıştır.

2.4. İlse Garnier / Fransa

Ne diyor hışırdayan yaprak? Altında donmuş kabuğun patlayacak tomurcuklar kor güz susup sönecek	Was sagen die raschelnden Blätter? Unter vereister Rinde drängen die Knospen doch der glühende Herbst wird schweigend verlöschen.“

Yukarıda görüldüğü gibi şiir şu soruyla başlamaktadır: *Ne diyor hışırdayan yaprak?* Bu noktada ağaç motifi ilk kez işitsel bir düzlemde kurulmuş olup anlamı ses ve titreşim alanına taşımaktadır.

Altında donmuş kabuğun, patlayacak tomurcuklar mısralarında ağacın sessiz, hareketsiz, donmuş gibi göründüğü, ancak kabuğun altında yüksek bir yaşam basıncının olduğu vurgulanmaktadır. Daha güçlü olmak için uyuyan ağacın içinde uyanmayı bekleyen bir enerji vardır. Bu şiirde kabuk donmuş zamanı, tomurcuk beklenen ama henüz görünmeyen hayat, patlama ise kaçınılmaz dönüşüm olan yeniden doğuşu ifade etmektedir. Bahsedilen yeniden doğuş son mısrada da (*kor güz susup sönecek*) kendini göstermektedir. Burada da güz mevsiminin bitip baharın gelişi, dolayısıyla doğanın yeniden yeşermesine göndermede bulunulmuştur. Bu şiirin

[5] Alman edebi dönemleri ile ilgili detaylı bilgi için: Bkz. Balcı, 2017; Zengin, 2011; Zettl, 2009.

genelinde ağaç yalnızca olanı ya da olan biteni değil, henüz olmayanı da taşımaktadır. Bu yönüyle ağaç motifi, umut kavramını patetik olmadan şiirsel bir yoğunlukla kurmaktadır.

2. 5. İlse Garnier / Fransa

Aynı ağaçlar, değişen adlar Sessiz yazar kalem ak- çaağaç, karaağaç, orme elm erable, dostça büyür kulakta adlar.	Nämliche Bäume, wechselnde Namen Lautlos gleitet die Feder über das Blatt, Ahorn und Ulme, orme elm erable sanft wachsen die Namen im Ohr

Bu şiir, *Aynı Gökyüzü*'ndeki ağaç motifinin en açık biçimde dilsel ve çeviribilimsel bir figüre dönüştüğü metinlerden biridir. Dördüncü şiirde ağaç ses ve potansiyel üzerinden kurulurken, bu şiirde ağaç adlandırma ve yazı üzerinden kavranmaktadır. Şiirin ilk mısrası olan *Aynı ağaçlar, değişen adlar* ifadesi kitabın tamamına yayılabilecek bir poetik özeti içinde barındırmaktadır. Şiirin temel önermesi nettir: Ağaç aynı kalır, adlar değişir. Bu, şu düzlemleri ortaya çıkarmaktadır:

- Ontolojik düzlem: ağaç (varlık)
- Dilsel düzlem: ad (gösterge)

Ağaç burada fiziksel bir doğa nesnesi değil, dilden bağımsız bir varlık çekirdeği olarak konumlandırılmaktadır. Adlandırma ise tarihsel, kültürel ve dilsel olarak değişkendir. Şiirde yazma eylemi açıkça sahneye çıkar: *Sessiz yazar kalem ak-*

Burada çok katmanlı bir imgesel yapı kurulmuştur. Bu yapı, yazının kendisini ağaçtan türeyen bir eylem olarak düşünmemizi sağlamaktadır. Yazı, ağacı anlatırken, aynı zamanda ağacın maddesinden doğmaktadır.

- Kalem/Feder → yazı
- Yaprak/Blatt → hem kâğıt hem ağaç yaprağı
- Ağaç adı → yazının konusu ve kökeni

Şiirin merkezinde yer alan dizi ise (çaağaç, karaağaç, orme elm erable) şiirin çözümlenmesi açısından son derece önemlidir. Burada Türkçe, Almanca, Fransızca ve İngilizce ağaç adları yan yana, hiyerarşisiz bir biçimde sıralanmıştır. Bu sıralama ağaç motifini çok dilli bir işitme alanına dönüştürmektedir. Şiirin son dizesi (dostça büyür kulakta adlar), ağaç–dil ilişkisini yeni bir düzleme taşımaktadır. Ağaçlar okunmaz, işitilir. Dilbilimsel açıdan şiirin aktardığı mesaj, varlık tektir ama anlamlar çoğuldur.

2.6. Josef Hiršal / Çekya

Adsız ağaçlar boşa arar ormanı. "Gündüz ve gece rüzgâra terk edilmiş, büyümezler hiç göğe.	Namenlose Bäume suchen vergeblich den Wald. Tage und Nächte dem Wind preisgegeben, wachsen sie nie in den Himmel.

Şiir şu çarpıcı ifadeyle başlamaktadır: *Adsız ağaçlar*. Bu tamlama, örneklem 5'teki *"aynı ağaçlar, değişen adlar"* önermesine karşılık, artık adlar yalnızca değişmemekte, tamamen kaybolmakta tezini ortaya koymaktadır. Buradaki adsızlık masum bir doğallık değil, dilsel ve kimliksel bir yoksunluk hâlini vurgulamaktadır. İkinci dize bu adsızlığı mekânsal bir krize dönüştürmektedir. Ağaçların ormanı araması paradoksaldır; çünkü normalde ağaçlar ormanı oluşturur. Buradaki terslik şunu göstermektedir: bütün parçalanmıştır, bağlam dağılmıştır, aidiyet kaybolmuştur. Bu imge, özellikle göç, sürgün ve parçalanmış toplumsal yapıya gönderme yapmaktadır.

Şiirin orta bölümünde (Gündüz ve gece rüzgâra terk edilmiş) rüzgar, şiirin genel olumsuz havasından dolayı, özgürlük değil, istikrarsızlık ve savrulmayı simgelemektedir. Ağaçların rüzgâra terk edilmesi, kök–toprak–yer ilişkilerinin askıya alındığını gösterir. Bu noktada ağaç, artık kök salan bir varlık değildir; rüzgârın nesnesi hâline gelmiştir.

Şiirin son dizesinde ağaçların göğe büyümemesi ise fiziksel bir imkânsızlıktan çok, sembolik bir tıkanmayı ifade etmektedir. İncelediğimiz *Aynı Gökyüzü* adlı kitabın geneline evrensellik, umut ve

birliktelik hakimken, Hirsal'ın bu şiirinde ağaçlar, aynı gökyüzüne ulaşamayan varlıklar olarak gösterilmektedir.

2.7. Pierre Garnier / Fransa

Kuş yuva yapar isimsiz ağaçlarda biz evimizi adsız dünyada. Şiir tutar bizi, kuşları.	Vögel bauen Nester in namenlosen Bäumen, wir unsre Häuser in der namenlosen Welt. Das Gedicht hält uns und die Vögel fest.

Garnier'in bu şiiri, bir önceki örneklemdeki karamsarlık durumuna karşılık, şiirin kendisini bir barınak olarak göstermektedir.

Kuş yuva yapar isimsiz ağaçlarda mısralarıyla başlayan şiirde adsızlık, örneklem 6'daki gibi yoksunluk ve kriz olarak değil, doğal bir durum olarak sunulmaktadır. Ağaç adsızdır, ama yaşama elverişlidir ve kuşlara ev sahipliği yapmaktadır. Biz evimizi adsız dünyada mısraları da ilk mısrayla çaprazlama bir bütünlük oluşturmaktadır. Burada:

- kuş → yuva
- insan → ev

Bu iki farklı varoluş biçimi, aynı adsızlık koşulu altında eşitlenmektedir. Şiirin en kritik dizesi ise *Şiir tutar bizi, kuşları* ifadesidir. Burada ağaç adsız bir barınak,ama şiir barınağı mümkün kılan çerçevedir. Bu yönüyle şiir, etik mekân işlevi üstlenmektedir. Kısacası bu şiirde ağaç motifi adsız ama yaşanabilir bir varlık, insan ve hayvanı eşitleyen bir mekân ve şiirin barınaklaştırdığı bir doğa unsurunu sembolize etmektedir.

2.8. Hiroo Kamimura / Japonya

Ne renktir umut, arkadaşım eliyle çizer. Gök mavi mi yoksa ağaçların körpecik yeşili mi?	Welche Farbe hat die Hoffnung, die die Hand meines Freundes malt. Ist sie das Blau am Himmel oder das frische Grün von Bäumen?

Şiirin yapısı bütünüyle soru formu üzerine kuruludur. Bu, kesin yargılardan bilinçli bir geri çekilme anlamına gelmekte ve umut kavramını dayatılmayan, birlikte düşünülen bir değer olarak konumlandırmaktadır. *Ne renktir umut, arkadaşım eliyle çizer* mısraları *Aynı Gökyüzü* bağlamında son derece önemlidir: Umut, yalnız başına üretilemez, ilişkiseldir. Ağaç motifi de bu noktada, bireysel bir sembol olmaktan çıkarak paylaşılan bir dünya tasarımının parçası hâline gelmektedir.

Şiirin merkezinde yer alan ikilik şudur: *Gök mavi mi, yoksa ağaçların körpecik yeşili mi?* Bu karşıtlık, kitabın başlığıyla doğrudan ilişkilidir:

- Mavi (gökyüzü) → evrensel, uzak, soyut
- Yeşil (ağaç) → yakın, canlı, büyüyen

Umut, bu şiirde ikisi arasında bir yerde konumlanmıştır. Ne yalnızca göğe (soyut ideallere), ne yalnızca toprağa (somut varoluşa) aittir. Dolayısıyla bu şiirde umut ve ağaç birbiriyle özdeşleştirilmiştir.

2.9. Pierre Garnier / Fransa

Ağaçlar seçer: Yaprak ölüme düşer, tohum yaşama düşer. Bu dünyanın ne başı var ne de sonu.	Bäume treffen ihre Auswahl:“ Blätter fallen in den Tod, Samenkörner in das Leben. Diese Welt hat weder Ursprung noch Ende.

Şiir *Ağaçlar seçer* ifadesiyle başlamaktadır. Bu ifade, şimdiye dek gördüğümüz tüm örneklerden farklı olarak, ağaca edilgen değil, etken bir konum vermektedir. Ağaç seçer ve bu seçim insanî bir

irade değil; doğanın kendi iç yasasına uygun bir seçme sürecidir. Seçimin içeriği de şiirde açıkça belirtilmektedir: *Yaprak ölüme düşer, tohum yaşama düşer*. Burada ağaç, daha önce örneklem 2 ve 3'te gördüğümüz ölüm–yaşam gerilimini etik bir dengeye kavuşturmaktadır:

- Yaprak → ölüm (geçici olan)
- Tohum → yaşam (devam eden)

Bu ayrım, bir kayıp anlatısı değildir; işlevsel bir döngüdür. Ölüm, yaşamın karşıtı değil, ön koşuludur. Bu döngü ayrıca şiirin son mısralarında da ifade edilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, Yüksel Pazarkaya editörlüğünde hazırlanan *Aynı Gökyüzü* adlı antolojideki şiirleri eko-poetik ve kültürel bellek bağlamında inceleyerek, ağaç motifinin modern edebiyattaki çok katmanlı işlevlerini ortaya koymuştur. Yapılan analizler neticesinde, ağacın yalnızca pasif bir doğa nesnesi değil, aynı zamanda etik, felsefi ve kültürel bir özne olarak konumlandırıldığı görülmüştür.

İncelenen metinlerde ağaç motifinin üstlendiği temel işlevler şu başlıklar altında sentezlenebilir:

- *Varoluşsal ve Ontolojik Dayanak*: Şiirlerde ağaç, modern insanın parçalanmışlık hissine karşı "güç ve erinç" veren bir denge unsuru olarak sunulmuştur. Özellikle ağaca sarılma eylemi üzerinden kurulan izomorfik bağ, insan bedeni ile ağaç gövdesini özdeşleştirerek doğayı varoluşun temel bir bileşeni haline getirmiştir.
- *Göç ve Aidiyet Sembolizmi:* Ağaç imgesi, kök salma, tutunma ve yer tutma kavramları üzerinden göçmenlik deneyimiyle doğrudan ilişkilendirilmiştir. "Karaağaç" (Ulme) gibi türe özgü seçimlerin, şairlerin kültürel hafızasına ve yeni bir coğrafyada kök salma arzusuna işaret ettiği saptanmıştır.
- *Kültürel ve Edebî Bellek:* Bazı örneklerde ağaç, doğrudan fiziksel doğadan ziyade, Teokrit'ten Mörike'ye uzanan bir "edebî soyağacının" taşıyıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, ağacın doğa ile kültür arasında köprü kuran bir bellek mekânı (lieu de mémoire) işlevi gördüğünü kanıtlamaktadır.
- *Döngüsellik ve Umut:* Selvi ve tomurcuk imgeleri üzerinden ölüm ile yaşamın bir karşıtlık değil, birbirini var eden döngüsel bir süreç olduğu vurgulanmıştır. Ağacın "seçim yapan" etken bir varlık olarak sunulması, insan-merkezci doğa anlayışını sarsarak ekosistemin kendi iç yasalarına dikkat çekmiştir.

Nihayetinde, *Aynı Gökyüzü* başlığının temsil ettiği evrensellik vurgusu, ağaçların farklı dillerdeki adlarına rağmen (ak-çaağaç, orme, elm, erable) aynı göğe uzanan ortak kaderini simgelemektedir. Çalışma, eko-poetik yaklaşımın, edebiyatın sadece insanı değil, insanın doğayla kurduğu kadim ve etik bağı hatırlatmadaki gücünü bir kez daha teyit etmiştir.

KAYNAKLAR

Akıllı, S. ve Oppermann, S. (Ed.). (2020). Turkish Ecocriticism: From Neolithic to Contemporary Timescapes. Lexington Books.

Arıkan, A. (2011). Edebi metin çözümlemesi ve ekoeleştiri. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, *1*(1), 43-51.

Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization*. Cambridge University Press.

Balcı, U. (2010). Yüksel Pazarkaya: Somut Şiir. In: (Hersg: İnci Pazarkaya) *Dilin Çağrısı*. Zebra Yayıncılık. S. 185-191.

Balcı, U. (2025). Hermann Hesse'nin Ağaçlar'ında Doğa ve Etik: Ekokritik Bir Çözümleme. M. Tosun, S. Arı ve C. Doğan (Ed.), *Kültürlerarası Araştırmalar: Kültürlerarasılık & Yorumbilim* içinde (ss. 49-62). Çanakkale: Paradigma Yayınevi.

Balcı, U. & Aksoz, M. (2026). Green Practices: An Eco-linguistic Contribution to the Tourism Economy. *Emerald Publishing Limited*, 61-71. doi:10.1108/978-1-83662-916-020251005.

Bate, J. (1991). *Romantic Ecology: Wordsworth and the Environmental Tradition*. London: Routledge Publishing.

Bennett, J. (2024). *Canlı Madde: Şeylerin Politik Ekolojisi* (B. Ağın, Çev.). Çanakkale: Akademim Yayınları.

Braidotti, R. (2013). *The posthuman*. Polity Press.

Buell, L. (1995). The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture. Harvard University Press.

Bulut, D. (2005). Çevre ve Edebiyat: Yeni Bir Yazın Kuramı Olarak Ekoeleştiri. *Littera*, 17, 83-84.

Campanella, T. J. (2011). *Republic of shade: New England and the American elm*. Yale University Press.

Clark T. (2019). Material Ecocriticism. In: *The Value of Ecocriticism*. Cambridge University Press, 111-136.

Demetz, P. (1958). The elm and the vine: Notes towards the history of a marriage topos. *PMLA*, 73(5), 521–532.

Doğan, S. (2024). Ekoeleştiri Ve Buket Uzuner'in Romanları. *Kesit Akademi Dergisi*, (11), 673-692.

Garrard, G. (2012). *Ecocriticism* (2nd ed.). Routledge.

Glotfelty, C., & Fromm, H. (Eds.). (1996). *The ecocriticism reader: Landmarks in literary ecology*. University of Georgia Press.

Hadank, K. (2017). Çanakkale Yöresinde Derlenen Jön Türk Asker ve Halk Türküleri. (A. O. Öztürk, Ed.; A. O. Öztürk, U. Balcı, S. Çınar ve Y. Kuru Atadere, Çev.). İstanbul: Hiper Yayın.

Hageneder, F. (2006). *Die Weisheit der Bäume: Mythos, Heilkraft und Symbolik*. AT Verlag.

Heidegger, M. (2006). *Sein und Zeit* (19. Aufl.). Max Niemeyer Verlag.

Heise, U. K. (2008). Sense of Place and Sense of Planet: The Environmental Imagination of the Global. Oxford University Press.

Iovino, S., & Oppermann, S. (Ed), (2014). *Material Ecocriticism*. Indiana University Press.

Özdağ, U. (2014). *Çevreci Eleştiriye Giriş: Doğa, Kültür, Edebiyat*. Ürün Yayınları.

Öztürk, A. O. / Akın, Ş. M. (1998). Almanya'daki Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine Kısa Notlar. Türk Yurdu, Sayı: 136, Aralık 1998, s. 93-95.

Pazarkaya, Y. (Ed.) (1975). *Der Drachen im Baum. Gedichte-Erzählungen-Märchen und Spiele*. München-Wien: Jugend und Volk Verlag

Pazarkaya, Y. (Ed.). (1997). *Aynı gökyüzü*. Açı Yayınları.

Türkiye Diyanet Vakfı. (2009). Servi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 36, ss. 247–249). TDV Yayınları.

Yavuz, Y. (2019). Edebiyat Ve Ekoeleştiri: Latife Tekin'in "Manves City" Ve "Sürüklenme" Adlı Romanları. *Edebi Eleştiri Dergisi*, *3*(3), 245-259.

Yazgünoğlu, K. C. (2024). Ekoeleştiri Nedir?: Ekolojinin Aynasından Edebiyat Eleştirisine Bakmak. *Söylem Filoloji Dergisi*, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri Özel Sayısı, 334-355.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğitoğlu, M., & Sezer, M. A. (2019). Âşık Veysel'in Şiirlerine Ekoeleştiri Bağlamında Bir Yaklaşım. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *7*(14), 568-579.

Zengin, D. (2011). *Başından 19. Yüzyıla Kadar Alman Edebiyatı*. Ankara: Pelikan Yayınevi.

Zettl, E. (2009). *Geçmişten Günümüze Almanya. Alman Kültür ve Edebiyat Tarihi* (A. O. Öztürk, Ed.; A. O. Öztürk, U. Balcı ve Ö. Gencer, Çev.). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.